

Nr 207.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor.

(3:e avd.)

I propositionen nr 307 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 maj 1945, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1945/46 anvisa dels till Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor ett reservationsanslag av 23 000 kronor, dels ock till Allmän bostadsräkning m. m. ett reservationsanslag av 370 000 kronor.

Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor. Alltsedan tiden strax före förra världskriget ha vid skilda tidpunkter genom socialstyrelsens försorg utförts undersökningar rörande levnadsförhållandena inom olika befolkningsgrupper. Materialet för undersökningarna har utgjorts av ett större antal under längre eller kortare tid förda hushållsräkenskaper. Tidpunkterna för och omfattningen av de av socialstyrelsen för ändamålet verkställda hushållsbudgetundersökningarna framgå av en i propositionen (s. 2) intagen översiktstablå, i vilken upptagits såväl de undersökningar, som omfattat hela budgeten, som vissa undersökningar, som avsett allenast livsmedelsförbrukningen.

Vidare har socialstyrelsen vid skilda tillfällen för speciella ändamål genom enquéter anskaffat material för att belysa levnadsförhållandena inom olika befolkningsgrupper.

Med skrivelse den 12 januari 1944 har *1942 års jordbrukskommitté* överlämnat en av professorn Erik Lindahl och filosofie licentiaten Lars Lemne (i det följande benämnda utredningsmännen) på kommitténs uppdrag verkställd utredning rörande jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Kommittén har därvid uttalat önskvärdheten av att fortlöpande dylika beräkningar, vilka enligt kommitténs mening vore av stor betydelse, måtte, eventuellt efter ytterligare övervägande av beräkningsmetoderna, verkställas, förslagsvis genom socialstyrelsens försorg, samt hemställt om vidtagande av erforderliga åtgärder härför.

Över jordbrukskommitténs framställning har *socialstyrelsen* den 25 april 1944 avgivit utlåtande samt därvid framlagt förslag om utförande av en ny, på helårsräkenskaper grundad hushållsbudgetundersökning inom jordbrukar- och lantarbetarhushåll.

Utlåtanden i ärendet ha vidare avgivits av statistiska centralbyrån och kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering.

I skrivelse den 2 januari 1945 har *socialstyrelsen* vidare framlagt förslag till en allmän undersökning rörande levnadsvillkor och hushållsvanor.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

För att vinna en grundval för bedömandet av olika socialpolitiska åtgärder och för avvägandet av statstjänstemännens löner har det vid skilda tidpunkter befunnits erforderligt att företaga statistiska undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor bland ett större eller mindre urval av hushåll. Materialet har framvunnits genom dels hushållsbudgetundersökningar, dels enquêter bland personer, som ansetts kunna lämna uppgifter, vilka varit ägnade att belysa levnadsstandard och levnadssätt. Budgetundersökningarna ha grundats antingen på årsbokföring eller allenast på en kortare tids bokföring (28 dagar årligen eller 14 dagar varje kvartal eller halvår.) Mera omfattande undersökningar av det förra slaget ha företagits med ungefär tio års mellanrum och senast år 1933. Korttidsundersökningarna ha tillkommit med det speciella syftet att följa konsumtionen under kristider och ha genomförts såväl under förra kriget som — till relativt stort antal — under det nu pågående.

I den mån utvecklingen medfört, att omfattningen av statens socialvårdande verksamhet vidgats eller planeras komma att bliva vidgad, har helt naturligt ett ökat behov uppstått att äga tillgång till uppgifter om levnadsvillkor och hushållsvanor av den fullständighet och tillförlitlighet som endast torde kunna vinnas genom budgetundersökningar av årsbokföringens typ. Vid en kommande dylik undersökning blir det särskilt angeläget att vid urvalet av deltagare i undersökningen tillgodose önskemålet ur socialpolitisk synpunkt att få fram uppgifter, som belysa hushållningen bland de lägsta inkomstskikten, och kunna draga slutsatser exempelvis om hushållens sätt att reagera vid inträffande förändringar av inkomst eller barnantal.

Vid 1933 års undersökning var det dominerande syftet att framskaffa material, med vars tillhjälp skulle kunna konstrueras ett viktsystem vid beräkningen av levnadskostnadsindex och vid dyrortsundersökningar. Ur dessa synpunkter är det ett starkt intresse att äga tillgång till mera aktuella data, enär det viktsystem som för närvarande användes till ungefär 30 procent bygger på 1933 års budgetundersökningar och i övrigt på en år 1941 utförd korttidsundersökning samt på de fortlöpande konsumtionsundersökningarna; såväl korttidsundersökningen som konsumtionsundersökningarna äro emellertid till följd av de korta bokföringsperioderna ganska osäkra.

Såsom *socialstyrelsen* i sin framställning i ärendet framhållit kan det material, som utvinnes genom undersökningar av ifrågavarande slag, ge andra värdefulla rön för det allmänna — exempelvis vid bedömningen av verkningarna av indirekta skatter — samt även vara av intresse för sådana grenar av näringslivet, som frambringa standardartiklar för hushållen.

I den framställning om igångsättande av en ny undersökning rörande levnadsvillkor och hushållsvanor, som avgivits av *socialstyrelsen*, föreslår *styrelsen*, att metoden med detaljerad helårsbokföring i första hand skall komma i fråga vid undersökningar rörande inkomsttagare i normalinkomstläge eller i högre inkomstskikt, som bilda familjehushåll och ha huvudsakligen kontanthushållning. Därjämte föreslår *styrelsen* jämsides härmed och för andra fall en förenklad bokföring, varigenom skulle erhållas dels viss kontroll av undersökningarna med detaljerad helårsbokföring, dels möjlig-

heter att studera levnadsförhållandena inom befolkningsskikt, som ej kunna nås på andra vägar, närmast de lägre inkomstskikten. För att få levnadsförhållandena i vidare mån belysta föreslås, att vid sidan av undersökningar enligt budgetmetoden skulle utföras dels inventeringar av förefintlig uppsättning av bruksföremål, såsom kläder, skodon, möbler och husgeråd, dels sociologiska undersökningar av förhållanden, som sammanhånga med hushållsekonomien och hushållets funktionerande.

Socialstyrelsen räknar med att förekommande ersättningar för anskaffande av materialet skola bestridas av kommunala myndigheter och intresserade enskilda organisationer. På statsverket ankommande kostnader beräknas uppgå till sammanlagt 271 500 kronor. Budgetundersökningen med detaljerad bokföring beräknas vara slutredovisad $2\frac{1}{2}$ år efter bokföringens början. Resultatet av den förenklade bokföringen anses kunna föreligga efter $1\frac{3}{4}$ år. Inventeringarna anses kunna utföras och materialet färdigbearbetas inom loppet av 9 månader, medan fältarbetet för den sociologiska undersökningen samt bearbetningen av materialet och utarbetandet av berättelse över undersökningen beräknas taga en sammanlagd tid av omkring $1\frac{1}{2}$ år.

Hushållsbudgetundersökningarnas betydelse för beräkningen av levnadskostnadernas förändringar i tid och rum har i det föregående framhållits. Dyrorts- och dyrtidsberäkningarna, vilka ursprungligen tillkommo med det huvudsakliga syftet att reglera statstjänstemännens löner, ha med tiden kommit till användning för allt flera ändamål, såsom vid avvägningen av olika sociala förhållanden, vid lönesättning för kommunalt eller enskilt anställda m. m. Det har härvid särskilt visat sig vara en brist, att beräkningarna ske efter metoder, vilka icke alls eller endast i ringa mån belysta den jordbrukande befolkningens speciella förhållanden. Sålunda grundar sig levnadskostnadsindex uteslutande på uppgifter, som insamlats från städer och tätorter. I fråga om dyrortsundersökningarna har man å ena sidan tagit hänsyn till den jordbrukande befolkningens konsumtion av livsmedel och bränsle vid konstruktionen av viktsystemet, medan å andra sidan de använda prisuppgifterna uteslutande avse försäljning efter ortens detaljpriser.

På initiativ av 1942 års jordbrukskommitté har en utredning verkställt angående jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Vid denna utredning har konstaterats behov av en levnadskostnadsindex, som bättre än den nuvarande officiella kan användas att reglera lantarbetarnas löner och beräkna jordbrukarnas realinkomster, varjämte framhållits, att underlaget för jämförelser mellan levnadskostnaderna på landet och i städerna bör förbättras. I anslutning härtill har jordbrukskommittén hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för åstadkommande av fortlöpande beräkningar av jordbruksbefolkningens levnadskostnader och realinkomster.

Socialstyrelsen, som yttrat sig över kommitténs framställning, har angivit innebörden därav sålunda, att dels en fortlöpande beräkning rörande levnadskostnadernas förändringar i tiden för några viktigare grupper av den jordbrukande befolkningen borde verkställas av socialstyrelsen, dels vid kommande dyrortsundersökningar den lokala variationen i levnadskostnaderna borde belystas genom alternativa beräkningar, varvid även budgetmaterial för den jordbrukande befolkningen och producentpriser på vissa konsumtionsvaror borde begagnas. Närmast komme levnadskostnadsindexberäkning för landsbygdens hushåll i fråga, för vilket ändamål emellertid erfordrades hushållsbudget- och prismaterial. I anslutning härtill föreslår socialstyrelsen igångsättande av en hushållsbudgetundersökning med en bokföringsperiod av ett år och omfattande sammanlagt 1 000 hushåll lika fördelade på jordbrukare och lantarbetare. Vidare föreslås insamling en gång i kvartalet av prismaterial samt retroaktiv beräkning på redan tillgängligt

material av priserna för tiden från 1939. Då producentpriserna så gott som helt kunna avgiftsfritt erhållas från Sveriges lantbruksförbund, är insamlingen av minuthandelspriser närmast av intresse. Denna beräknas ske på omkring 60 orter på rena landsbygden och draga en kostnad av 6 000—10 000 kronor per år. Totala kostnaden för hushållsbudgetundersökningen och första årets prisundersökning beräknas av styrelsen enligt ett alternativ, avseende en i olika hänseenden i detalj gående bearbetning, till 147 500 kronor, och för ett annat alternativ, enligt vilket endast utgifterna för vissa huvudposter efterforskas genomgående och allenast ett fåtal huvudgrupper av hushåll undersökes, allt med undantag av två perioder om vardera minst en månad, då en detaljerad beräkning enligt det tidigare angivna alternativet verkställs, till 123 750 kronor. Budgetundersökningen enligt det förra alternativet beräknas taga en tid av 2¹/₂ år och enligt det senare alternativet 2 år.

Av vad jag i det föregående anfört torde framgå, att jag finner behovet av en aktuell hushållsbudgetundersökning, grundad på helårsbokföring, vara ådagalagt. Genom den föreslagna kompletteringen av budgetundersökningen i form av inventeringar torde kunna framvinnas uppgifter av sådant intresse att även igångsättandet av denna specialundersökning kan anses motiverat. Vad angår de sociologiska undersökningar, med vilka budgetundersökningen föreslagits jämväl skola kompletteras, synes, med hänsyn till att desamma beräknas draga en så förhållandevis hög kostnad som 76 000 kronor, ståndpunkt till frågan om deras utförande icke böra tagas innan närmare erfarenhet om deras värde vunnits genom de provundersökningar, som enligt socialstyrelsens förslag skola föregå de egentliga undersökningarna.

Den för jordbruksbefolkningen föreslagna budgetundersökningen är, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, avsedd att tjäna såsom underlag för ett viktsystem vid speciella indexberäkningar för jordbrukare och lantarbetare. Genom periodvis återkommande prisinsamlingar skulle vidare kunna fastställas vilka priser som rätteligen böra läggas till grund för beräkningarna. Den jämförelse mellan levnadskostnaderna för jordbruksbefolkningen och för andra samhällsgrupper, som en dylik undersökning skulle lämna möjlighet till, måste anses vara av synnerlig betydelse såsom upplysningskälla vid olika samhällsekonomiska avgöranden och överhuvud berika diskussionen rörande de olika levnadsbetingelserna i städerna och på landsbygden. Jag vill därför förorda, att en speciell budgetundersökning för jordbrukare och lantarbetare av den omfattning socialstyrelsen föreslagit ävensom prisundersökning genom prisinsamling på vissa orter komma till stånd.

När det gäller frågan vid vilken tidpunkt de sålunda förordade undersökningarna böra verkställas kunna skilda synpunkter anläggas.

Den omständigheten att 12 år förflutit sedan den senaste stora på helårsbokföring grundade budgetundersökningen verkställdes skulle i och för sig tala för att de planerade undersökningarna igångsattes snarast möjligt. Vad särskilt angår de för jordbruksbefolkningen avsedda undersökningarna är det givetvis av stort intresse att den ofullständighet som vidlåder de nuvarande beräkningarna elimineras.

En annan faktor, som talar för att de planerade undersökningarna ej skjutas alltför långt fram i tiden, är deras samband med den folkräkning vid nästa årsskifte, som chefen för finansdepartementet har för avsikt att samtidigt härmed anmäla. Avsikten är nämligen att de som skola tillfrågas rörande sin villighet att föra hushållsböcker skola utväljas med tillhjälp av folkräkningsmaterialet; därmed vinnes en förenkling och en besparing i jämförelse med den eljest till buds stående utvägen att för ändamålet använda mantalslängderna. På grund av flyttningar, dödsfall etc. blir emellertid

folkräkningsmaterialet tämligen snart mindre lämpat härför. Ett igångsättande av budgetundersökningen senare än hösten 1946 skulle ur nu nämnda synpunkt vara olägligt.

Å andra sidan är det uppenbart, att en förutsättning för att hushållsbudgetundersökningen skulle ge ett för längre tid framåt användbart resultat är, att den företagits under normala yttre betingelser. Kriget och den därav föranledda avspärrningen ha emellertid medfört kraftiga rubbningar i hushållens konsumtionsvanor och även i övrigt medfört omställningar som icke kunna beräknas bliva bestående. Hur snabbt en återgång till mera fredsmässiga förhållanden kan ske är svårt att förutse. Så mycket torde emellertid kunna sägas, att ett år från krigets avslutande måste anses utgöra den minsta tid, inom vilket krigets återverkningar på produktion och konsumtion kunna anses i sådan utsträckning hävda, att en budgetundersökning kan anses giva tillräcklig valuta för de med densamma förenade kostnaderna.

Även om ur sistnämnda synpunkt möjligheterna att företaga budgetundersökningarna skulle kunna anses inträda tidigare för landsbygdens del än för städer och tätorter, finnas dock bärande skäl mot en dylik uppdelning i tiden av de båda undersökningarna. Det torde nämligen i så fall ej utan visst berättigande kunna göras gällande att materialet i fråga om jordbrukarna ej kan direkt jämföras med det övriga materialet. Ungefärlig samtidighet mellan de båda undersökningarna är därför önskvärd.

Vid övervägande av nu anförda synpunkter har jag kommit till den slutsatsen att undersökningarna i allt fall icke böra påbörjas redan under nästkommande budgetår. För socialstyrelsen såsom ansvarigt organ för dessa undersökningar är det emellertid av stort intresse att redan nu erhålla klarhet om att undersökningarna skola komma till stånd, så att den närmare planläggningen av det hela kan påbörjas. Jag anser det därför påkallat att bereda riksdagen tillfälle uttala sin mening i ärendet. Ett mindre anslagsbehov föreligger för övrigt redan under nästa budgetår, då förutnämnda provundersökningar böra genomföras. Dessa kunna tillika med vissa andra förberedelsearbeten beräknas draga en sammanlagd kostnad av 23 000 kronor. Däremot torde icke föreligga anledning att redan i detta sammanhang upptaga de av socialstyrelsen för själva undersökningarna framlagda kostnads-kalkylerna till närmare behandling.

Socialstyrelsen har beräknat, att större delen av materialinsamlingskostnaderna skulle betalas av kommuner och enskilda organisationer. Därest intresset för undersökningarna på dessa håll skulle vara mindre än antagits, får frågan om undersökningarnas omfattning ånyo övervägas.

För bestridande av kostnaderna för nyssnämnda provundersökningar m. m. torde för budgetåret 1945/46 böra anvisas ett reservationsanslag av 23 000 kronor, förslagsvis under rubriken Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor.

Allmän bostadsräkning m. m. I skrivelse den 26 april 1945 har *socialstyrelsen* efter samråd med bostadssociala utredningen, 1943 års dyrortskommitté, egnahemsstyrelsen, statens byggnadslånebyrå och statistiska centralbyrån framlagt en plan till en ny allmän bostadsräkning m. m. år 1945. Styrelsen framhåller därvid inledningsvis, att undersökningsprogrammet med hänsyn till föreliggande behov borde omfatta dels en allmän bostadsräkning i alla stadssamhällen kombinerad med en hyresräkning, dels en liknande allmän bostadsräkning å hela landsbygden, dels en allmän bostadshushållsstatistik, dels en representativ bearbetning av vissa uppgifter

inom bostadsräkningen, dels en redovisning av familjeinkomsten inom bostadsräkningen, dels ock intensivundersökningar av ett begränsat antal bostäder och hushåll.

Vad beträffar *den allmänna bostads- och hyresräkningen i stadssamhällena* anför styrelsen, att denna behövde innefatta uppgifter om bostadshusen och lägenheterna av i huvudsak samma art som vid 1939 års räkning. Någon enstaka fråga i de då använda hus- och lägenhetsformulären kunde eventuellt utgå med hänsyn till vunna erfarenheter, andra behövde möjligen omformuleras. De grunder för bostadspostens beräkning, som dyrortskommitteen kunde komma att rekommendera, kunde eventuellt föranleda införandet av en eller annan ny frågepunkt. Även av andra anledningar kunde nya frågor i formuläret bli önskvärda. Vad beträffade hyresräkningen inginge i planen bl. a. framräkning för varje hyresmarknadsort av de uppgifter, med vilka ortens hyrestal skulle beräknas vid en prisundersökning för dyrortsgrupperingsändamål. Beräkningen av hyrestalen vore däremot ej medtagna i planen och kostnadsberäkningen; den borde lämpligen upptagas i en eventuell framställning rörande dyrortsundersökningar, såsom skedde vid föregående tillfälle.

För *bostadsräkningen å landsbygden* — fortsätter styrelsen — krävdes särskilda formulär av delvis annan utformning än tätortsformulären med hänsyn till de speciella bebyggelseförhållandena och bostadsvanorna. I sak borde de däremot vara av i stort sett samma innehåll med uppgifter om bostadens storlek, utrustning m. m.

I fråga om *bostadshushållsstatistiken* anför socialstyrelsen bland annat följande.

För framtiden behövas emellertid än utförligare uppgifter om hushållen och dess medlemmar än den ett bostadsräkningsformulär någonsin kan innehålla. Särskilt med hänsyn till behovet av uppgifter för en kartläggning av hushållsfrekvens, hushållsbildningsvanor och bostadsbehov torde numera en bostadsräkning nödvändigtvis böra samordnas med en folkräkning, vid vilken primärmaterial kan inhämtas rörande bostadshushållen.

Hushållsstatistiken behöver uppgifter om hushållsföreståndarens och övriga hushållsmedlemmars kön, ålder och civilstånd samt ställning i hushållet (man, hustru, barn, annan familjemedlem, tjänare, inneboende), äktenskapens varaktighet, hushållens storlek och sammansättning. Den mera detaljerade kartläggningen av befolkningens fördelning på bostadshushåll m. m. kan betraktas som en fristående del av undersökningarna. Men dessutom skola de olika huvudtyperna av hushåll samt hushåll i olika utvecklingskedan avgränsas och deras bostadsförhållanden klarläggas. En kombination av hushålls- och bostadsdata bör sålunda utföras.

Efter ingående prövning inom beredningen för den föreslagna folkräkningen har följande form för samordningen mellan folkräkning och bostadsräkning i här nämnda hänseende befunnits mest ändamålsenlig. Av de mantalsuppgifter, som skola avlämnas vid höstens mantalsskrivning i hela landet, överlämnas huvudblanketterna (de s. k. A-blanketterna) till socialstyrelsen, sedan de under våren 1946 använts lokalt för folkräkningsändamål. Mantalsuppgifternas demografiska data skola därvid ha kontrollerats. Vissa tekniska anordningar skola vidtagas av folkräkningens eller bostadsräkning-

ens lokalorgan, bl. a. en parallellnumrering av mantalsuppgifter och bostadsuppgifter, samt en utmärkning av de hushåll, som ingå i folkräkningens partiella del (en tolfedel av samtliga hushåll).

Hushållsstatistiken skulle anförtros åt socialstyrelsen och sålunda vid folkräkningen endast upptagas till summarisk behandling. Uppgifterna om bostadshushållen granskas, kodifieras, överförs å hålkort och bearbetas inom styrelsen. De torde kräva en särskild hålkortsserie, enär lägenhetshålkorten bli i det närmaste fyllda av andra uppgifter och medge utrymme endast för sådana hushållsdata, som behövas för kombination med bostadsdata. Hushållsstatistiken kommer därför att bli synnerligen kostnadskrävande.

Vad angår den representativa bearbetningen av vissa uppgifter inom bostadsräkningen anför styrelsen:

Ett samarbete med folkräkningen är tänkbart även på en annan punkt. Avsikten är att den totala folkräkningen skall huvudsakligen innehålla redovisning av befolkningens kön, ålder och civilstånd samt yrke. Den grundas till denna del på församlingsboksutdragen, till vilka pastor överfört de å A-blanketten ingående yrkesuppgifterna. Andra uppgifter skola inhämtas och bearbetas för en tolfedel av befolkningen, bland annat omfattande samtliga hushåll, vilkas äldste medlem är född en viss månad.

Folkräkningens uttagning av en delmassa skulle kunna vara av värde vid bostadsräkningen redan genom att ge en representativ del av totalmassan, till vilken bearbetningen av sådana bostadsräkningsuppgifter skulle kunna begränsas, som icke nödvändigtvis behöva underkastas totalbearbetning eller inhämtas för totalmaterialet. I så fall skulle resultaten för folkräkningens partiella del även kunna utgöra ett direkt jämförelsematerial i olika hänseenden. För detta ändamål bör å de mantalsblanketter, som styrelsen erhåller, anteckning göras huruvida hushållet (lägenheten) tillhör tolftedelen eller ej.

I detta sammanhang anmäler sig i första hand ett studium av bostadsförhållandena inom olika yrkesgrupper. Det har varit en kännbar brist, att vid de allmänna bostadsundersökningarna möjligheter saknats att få en tillförlitlig, med folkräkningarna fullt jämförbar yrkesredovisning. Å bostadsuppgifterna ha visserligen i regel efterfrågats hushållsföreståndarens yrke eller titel, men uppgifterna ha på sin höjd medgivit en summarisk bearbetning. En sådan har understundom skett, men vid 1939 års bostadsräkning ansågs uppgifternas bräcklighet för stor för att bearbetningskostnaderna skulle vara försvarbara.

Denna gång ger emellertid anknytningen till folkräkningen möjlighet till den bästa tänkbara yrkesredovisning inom bostadsräkningen. Den behöver ej med nödvändighet ske för det totala materialet, utan den kan begränsas till ett representativt urval, lämpligen folkräkningens partiella del (tolftedelen).

De mantalsblanketter styrelsen erhåller innehålla huvudmaterialet för folkräkningens yrkeskodifiering (överfört i församlingsboksutdragen för detta ändamål). Med dessa uppgifter skulle yrket kunna kodifieras vid bostadsräkningen enligt folkräkningens principer. Önskvärt vore emellertid om man kunde undvika detta dubbelarbete och ur folkräkningsunderlaget hämta kodbeteckningarna, sedan nomenklaturställningen slutförts. Detta arbete är emellertid det utan jämförelse mest omfattande vid folkräkningen och torde bli slutfört först inom cirka 2 år efter folkräkningstidpunkten. Det vore i så fall ur styrelsens synpunkt tacknämligt, om det inom folkräkningen, såsom

vid planeringsarbetet varit under överbägande, vore möjligt att börja med att yrkeskodifiera tolfte delen och först därefter de återstående ^{11/12}. Bostadsräkningen skulle då inom rimlig tid kunna överföra dessa uppgifter och inbespara arbetet med kodifieringen. Identifieringen av de båda materialen bör kunna på enkelt sätt underlättas. Överensstämmelsen med folkräkningens yrkesredovisning skulle bli exakt. Om en sådan disposition av folkräkningsarbetet låter sig göra, torde det för övrigt bli möjligt för folkräkningen att inom relativt kort tid lämna preliminära sammanställningar angående yrkesförhållandena i landet, vilket vore av värde i många sammanhang.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

De vid tidigare företagna undersökningar erhållna statistiska uppgifterna rörande bostadsförhållandena i vårt land ha på grund av de senare årens utveckling på bostadsmarknaden och de inträdda förändringarna i förutsättningarna för bostadsbyggandet blivit allt mer inaktuella. De vid dessa undersökningar erhållna uppgifterna uppfylla ej heller de krav på fullständighet i olika hänseenden, som man anser sig böra ställa på uppgifter av detta slag. Från olika håll ha därför, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, önskemål framförts om verkställande av nya och utvidgade bostadsundersökningar. Särskilt starkt har framhållits behovet av nya dylika undersökningar beträffande landsbygdens bostäder. Med hänsyn till den betydelse, som aktuella och fullständiga uppgifter rörande de faktiska förhållandena å förevarande område är såväl för den framtida statliga bostadspolitiken som för den lokala bostadsplaneringen, finner jag angeläget att åtgärder vidtagas för anskaffande av sådana uppgifter. Jag anser mig därför böra förorda, att i detta syfte nya bostadsundersökningar nu igångsätts.

Enligt det av socialstyrelsen efter samråd med ett flertal andra på området sakkunniga myndigheter framlagda förslaget till nya bostadsundersökningar skulle dessa omfatta dels en allmän bostadsräkning för hela riket, i stads-samhällena kombinerad med en hyresräkning, dels ock en bostadshushållsstatistik för hela riket. Beträffande bostadshushållsstatistiken har förutsatts viss samordning med den folkräkning vid årsskiftet 1945/46, varom förslag denna dag kommer att framläggas av chefen för finansdepartementet. De för bostadshushållsstatistiken erforderliga demografiska uppgifterna skulle nämligen hämtas från folkräkningsmaterialet på så sätt att de vid höstens mantalsskrivning införskaffade mantalsuppgifterna, vilka vid detta tillfälle skola avgivas skriftligen både i städer och på landsbygden, skulle ställas till socialstyrelsens förfogande, sedan de använts för folkräkningsändamål. Socialstyrelsen föreslår vidare, att en representativ bearbetning verkställs av vissa uppgifter inom bostadsräkningen, varvid styrelsen i första hand ifrågasatt en närmare undersökning rörande bostadsförhållandena inom olika yrkesgrupper. Jämväl på denna punkt skulle förekomma ett samarbete med förenämnda folkräkning, nämligen på så sätt att uppgifterna om yrke skulle erhållas från folkräkningen samt att den representativa bearbetningen skulle inskränkas till den tolfte del av befolkningen, som enligt den för folkräkningen uppgjorda planen avsetts skola uttagas för mera ingående undersökningar. Socialstyrelsen har slutligen framhållit, att vid bostadsräkningen behov föreläge av uppgifter om familjeinkomsten. Beträffande omfattningen av inkomstredovisningen framlägger styrelsen tre alternativa förslag. Enligt det första och mest omfattande alternativet skulle totala inkomstuppgifter införskaffas och bearbetas för hela landet. Det andra alternativet innebär, att total inkomstredovisning skulle äga rum beträffande tätorter med över 2 000

invånare samt redovisningen för landet i övrigt begränsas till tolfedelen. Enligt det tredje alternativet slutligen skulle inkomstredovisning verkställas allenast för en tolfedel av hela landet.

Till socialstyrelsens förslag i fråga om omfattningen och planläggningen av bostadsräkningen på landsbygden och i stadssamhällen samt den härtill anslutna hyresräkningen inom stadssamhällena kan jag ansluta mig. Ej heller vad styrelsen föreslagit beträffande bostadshushållsstatistiken samt den representativa bearbetningen av vissa uppgifter inom bostadsräkningen föranleder någon erinran från min sida. Vad beträffar frågan om inkomstredovisningen har man, såsom framgår av det föregående, att välja mellan tre alternativa förslag. I fråga om det minst omfattande alternativet har socialstyrelsen framhållit, att inkomstuppgifter för endast en tolfedel av hela materialet väl skulle ge ett någorlunda tillförlitligt underlag för den framtida statliga bostadspolitiken men däremot icke tillfredsställa behovet av uppgifter för den lokala bostadsplaneringsverksamheten. Alternativet i fråga har av styrelsen betecknats såsom uppenbart otillräckligt. Vad angår de båda övriga av socialstyrelsen framlagda alternativen beträffande inkomstredovisningen har statens byggnadslånebyrå — närmast med tanke på behovet av uppgifter för det lokala bostadsplanerandet — framhållit, att så fullständiga uppgifter som möjligt borde erhållas rörande bostadshushållens inkomster. Det av byggnadslånebyrån sålunda uttalade önskemålet skulle närmast tala för verkställande av en total inkomstredovisning för hela landet. Å andra sidan har emellertid socialstyrelsen påpekat, att behovet av totala uppgifter framför allt gjorde sig gällande i större tätorter, medan inkomstredovisningen icke vore av samma betydelse i mindre samhällen och å landsbygden. Vid valet mellan de sålunda föreliggande alternativen synes det mig vara av betydelse i vad mån inkomstmaterialet till följd av omställningar inom näringslivet under efterkrigstiden kan hinna, innan slutresultatet av bearbetningen föreligger, bli mindre aktuellt. Då de inkomstuppgifter, som skola ligga till grund för bearbetningen, icke beräknas komma socialstyrelsen till handa förrän inemot slutet av år 1946, är det icke nödvändigt att nu taga ståndpunkt till frågan om inkomstredovisningens omfattning. Jag förordar därför uppskov med detta ståndpunktslagande till nästa budgetår, då bättre överblick rörande nysberörda förhållanden torde stå att vinna.

I likhet med socialstyrelsen finner jag det önskvärt, att det vid bostadsräkningen erhållna materialet utnyttjas för uppläggande av bostadsregister hos de hälsovårdsnämnder, där sådana register saknas. Jag förutsätter, att genom medicinalstyrelsens försorg hälsovårdsnämnderna göras uppmärksamma på fördelarna med upprättande av dylika register.

Såsom socialstyrelsen påpekat är det icke möjligt att på förhand göra någon exakt kostnadsberäkning för de nu ifrågavarande bostadsundersökningarna. Mot socialstyrelsens kalkyler i ämnet har jag emellertid, så vitt nu är möjligt att bedöma, icke funnit något att erinra. Jag uppskattar alltså i likhet med socialstyrelsen på nuvarande stadium kostnaderna för undersökningarna till lägst 1 515 000 kronor och högst 2 325 000 kronor, allt efter det alternativ som väljes i fråga om inkomstredovisningen. Till nämnda belopp komma dock kostnaderna för kristillägg och provisoriska lönetillägg till den för undersökningarna erforderliga personalen. För budgetåret 1945/46 torde i överensstämmelse med socialstyrelsens förslag anslagsbehovet för undersökningarna böra beräknas till 370 000 kronor. Jag förordar, att för ändamålet anvisas ett reservationsanslag å sistnämnda belopp, förslagsvis under rubriken Allmän bostadsräkning m. m.

Utskottet.

Utskottet, som tillstyrker Kungl. Maj:ts förevarande förslag, vill erinra om att riksdagen med bifall till vad jordbruksutskottet i utlåtandet nr 22 hemställt för nästa budgetår under nionde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 60 000 kronor till bostadsvaneundersökning på landsbygden. Då den med det nu äskade anslaget till allmän bostadsräkning m. m. avsedda verksamheten synes äga ett med den nämnda undersökningen delvis sammanfallande syftemål förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t överväger i vad mån ett samordnande lämpligen bör åstadkommas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till *Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor* 23 000 kronor;

b) till *Allmän bostadsräkning m. m.* 370 000 kronor.

Stockholm den 12 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäcklund, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Boman, Berling, Gustav Emil Andersson, Näsström* och *Elon Andersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Pettersson* i Dahl, *Staxäng, Hall, Malmberg* i Skövde, *Åkerström, Petterson* i Degerfors, *Johansson* i Mysinge, *Thapper* och *Birke*.